

บทบาทของการสื่อสารและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการส่งเสริมสันติภาพ: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนใต้

The Role of Communication and the Creative Economy in Promoting Peace: A Case Study of Thailand's Deep South

วลักษณ์กมล จ่างกมล*
Walakkamol Changkamol**

บทความนี้
Received
8 ตุลาคม 2568
Revised
19 พฤศจิกายน 2568
Accepted
19 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของการสื่อสารและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในฐานะกลไกส่งเสริมกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก 20 คน และสนทนากลุ่ม 12 คน ผลการศึกษพบ 3 ประเด็นสำคัญชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างกระบวนการพูดคุยสันติภาพที่ขับเคลื่อนโดยรัฐกับความต้องการของคนในพื้นที่ ประกอบด้วย 1) การขาดการมีส่วนร่วมและช่องว่างในการสื่อสารเป็นอุปสรรคสำคัญของกระบวนการสันติภาพ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคิดว่ากระบวนการสันติภาพเป็นเรื่องไกลตัว จำกัดอยู่ในวงเล็กๆ ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการสื่อสารจากภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ 2) เศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพเชิงบวกได้ และ 3) ทูตทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นสามารถเสริมพลังทางเศรษฐกิจและลดความขัดแย้ง การวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้เกิดการผลในทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนกระบวนทัศน์การแก้ปัญหาจากการเน้นแนวทางความมั่นคงเพียงอย่างเดียว ไปสู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วม 2) การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

** Assistant Professor, Communication Arts Program, Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus

สถาบันพระปกเกล้า

ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม 3) การปฏิรูปยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อสันติภาพสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการปฏิบัติตามแนววารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพสำหรับสื่อและผู้ประกอบการด้านการสื่อสาร พร้อมทั้งส่งเสริมสื่อสารเรื่องเล่าเชิงบวก (Positive Narratives) เกี่ยวกับศักยภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของพื้นที่ เพื่อลดอคติและสร้างความเข้าใจจากคนภายนอก และ 4) การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: การสื่อสารเพื่อสันติภาพ, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, ทุนทางวัฒนธรรม, สันติภาพเชิงบวก, ชายแดนใต้

Abstract

This research article aims to study the roles of communication and the creative economy as mechanisms to support the peace process in Thailand's southern border provinces. Employing a qualitative methodology, the study analyzed data from 20 in-depth interviews and 12 participants in focus group discussions. The findings reveal three key issues that highlight a significant gap between the state-led peace dialogue and the actual needs of the local population: 1) a lack of participation and communication gaps. These factors represent major obstacles to the peace process. Stakeholders perceive the peace process as distant, confined to a limited circle, and lacking genuine public engagement. Furthermore, ineffective state communication contributes to persistent mistrust. 2) the creative economy has the potential to function as a proactive mechanism for cultivating "positive peace." 3) cultural capital and local identity can strengthen the local economy and contribute to conflict mitigation.

To achieve practical results, this research provides the following policy recommendations: 1) a paradigm shift in conflict resolution from a purely security-led approach to participatory social and economic development. 2) the establishment of concrete participation mechanisms to ensure all stakeholder groups can engage meaningfully. 3) reform of peace communication strategies among relevant state agencies, alongside the promotion of the principles of "peace journalism" among media professionals and communicators, including the cultivation of positive narratives highlighting the region's cultural and economic potential to reduce prejudice and enhance external understanding; and 4) the systematic promotion of the creative economy and cultural capital.

Keywords: peace communication, creative economy, cultural capital, positive peace, Deep South Thailand.

บทนำ

ความขัดแย้งและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและดำเนินมาอย่างยืดเยื้อยาวนานหลายทศวรรษ จากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้แสดงข้อมูลว่าความรุนแรงระลอกปัจจุบัน ที่ปะทุขึ้นตั้งแต่ปี 2547 จนถึงเดือนกรกฎาคม ปี 2568 ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบกว่า 23,000 ครั้ง ส่งผลให้มี ผู้เสียชีวิตกว่า 7,700 ราย และบาดเจ็บมากกว่า 14,000 ราย (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2568) สถานการณ์ความรุนแรงดังกล่าวไม่เพียงส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติ หากแต่ยังกระทบอย่างรุนแรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนภาพลักษณ์ของประเทศในสายตานานาชาติ

แนวทางการแก้ไขปัญหาของประเทศไทยตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา มักเน้นหนักไปมิติด้าน ความมั่นคง และการทหารเป็นหลัก ทั้งการประกาศกฎอัยการศึกและการควบคุมสถานการณ์ ในพื้นที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและตอบโต้การก่อเหตุรุนแรงของกลุ่มต่างๆ ยุทธศาสตร์ที่มุ่งใช้กำลังและการปราบปรามดังกล่าว แม้จะมีความจำเป็นในบางช่วงเวลาเพื่อยับยั้งเหตุ ความรุนแรงเฉพาะหน้า แต่ก็เห็นได้ชัดแจ้งว่าการพึ่งพาแนวทางความมั่นคงอย่างเดียวอาจจะไม่ นำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนได้ เนื่องจากทำให้มิติสำคัญอื่นๆ ที่เป็นหัวใจของการแก้ไขปัญหาถูกละเลย เช่น ประวัติศาสตร์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นสาเหตุเชิงรากฐานของความขัดแย้ง

ในแง่สถานภาพทางเศรษฐกิจในพื้นที่นั้น ข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นที่อยู่ในเส้นของความยากจนในลำดับต้นๆ ของประเทศ ทั้งยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดอยู่ใน 10 อันดับแรก (จังหวัดอื่นประกอบด้วย แม่ฮ่องสอน อุบลราชธานี สระแก้ว พัทลุง ศรีสะเกษ เชียงราย และตาก) โดยปัตตานี อยู่ใน 5 อันดับแรกของจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดต่อเนื่องกันอย่างน้อย 15 ปี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) อย่างไรก็ตาม ประเด็นความยากจนนี้ ชลิตา บัณชุงศ์ (2560) ได้สำรวจความรู้และความเข้าใจต่อประเด็นทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนใต้ และระบุว่า แม้จะมีมุมมองว่าความยากจนเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบ แต่ในทางกลับกันการพัฒนาท่ามกลางความรุนแรงก็มีความพยายามในการปรับตัวของผู้คนและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยมีการขยายตัวของธุรกิจท้องถิ่นเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ มีการลงทุนใหม่ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในพื้นที่โดยนักลงทุนหรือนักธุรกิจชาวมลายูมุสลิม ทั้งที่เป็นร้านค้าปลีก ร้านอาหาร คาเฟ่ บริษัททัวร์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบฮาลาล นับเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นพลวัตเศรษฐกิจชายแดนใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ

การวิเคราะห์ของนักวิชาการสะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจชายแดนใต้ที่มีการปรับตัวจากเศรษฐกิจฐานรากที่เป็นการประมงและเกษตรกรรมมาสู่เศรษฐกิจใหม่ในแบบ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ที่ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติมาสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจในเชิงการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีความพยายามริเริ่มแนวทางใหม่ในการแสวงหาทางออกทางการเมือง สำหรับปัญหาชายแดนภาคใต้ ที่ลดการพึ่งพาการทหารโดยลำพัง ความพยายามนี้เห็นได้ชัดจากการเปิดการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการครั้งแรกระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ (ขบวนการบีอาร์เอ็น) เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย นับเป็นหมุดหมายสำคัญที่รัฐไทยยอมปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ มาให้ความสำคัญ กับการเจรจาทางการเมืองควบคู่ไปกับการทหาร หลังจากนั้นได้มีการสานต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพผ่านเวทีการเจรจาที่มาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งแม้จะเผชิญ ความล้มเหลวและชะงักงันเป็นระยะ (เช่น การหยุดชะงักหลังรัฐประหารปี 2557 และการระงับ การพูดคุยช่วงการระบาดของโควิด-19) แต่กระบวนการสันติภาพก็ยังดำเนินต่อเนื่องเป็นลำดับ(ฐปนีย์ เอียดศรีไชย, 2561) แนวโน้มที่น่าสังเกตคือ ระดับเหตุการณ์ความ ไม่สงบมีแนวโน้มลดลงอย่างเป็นระบบ นับตั้งแต่เริ่มการพูดคุยสันติภาพในปี 2556 เป็นต้นมา (ฐิตินบ โกมลนิมิ, 2566) ซึ่งสะท้อนว่าความพยายามเจรจาทางการเมือง อาจมีส่วนช่วยผ่อนหนัก ความรุนแรงลงได้ อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันกระบวนการสันติภาพดังกล่าว ยังไม่บรรลุ ข้อตกลงที่เป็นรูปธรรม ความเปราะบางของกระบวนการนี้ ทำให้เส้นทางสู่สันติภาพยังคงยากลำบากและต้องอาศัยแรงสนับสนุนจากหลายภาคส่วน

การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือชื่ออย่างไม่เป็นทางการคือ Peace Survey ที่ได้เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2558 โดยเครือข่ายองค์กรวิชาการและภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 15 องค์กร ได้ร่วมกัน ดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีเป้าหมายหลักในการแสดงเจตจำนงสนับสนุนกระบวนการ พูดคุยสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยนี้ ได้เรียนรู้จากแนวทางและประสบการณ์ จากประเทศอื่นๆ เช่น เบลฟาสต์ ไอร์แลนด์เหนือ ที่ได้จัดทำโพลสันติภาพ (Peace Poll) เพื่อสื่อสารระหว่างคู่เจรจา พรรคการเมือง ภาคประชาสังคม และประชาชน โดยโพลสันติภาพดังกล่าว เป็นการแสดง ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ในการจัดทำคำถามต่อประชาชน มีการ เปิดเผยผลสำรวจต่อสาธารณะ และมุ่งตอบโจทย์การพูดคุยเจรจาทุกขั้นตอน จนนำไปสู่ฉันทมติ และการเจรจาสันติภาพที่เบลฟาสต์ ในปี ค.ศ.1998 (Irwin, 1999)

เครือข่ายฯ ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาถึง ครั้งที่ 7 แล้ว ซึ่งแต่ละครั้งได้มีความพยายามในการปรับปรุงพัฒนาเพื่อยกระดับวิถีวิทยา และเครื่องมือ ในการสำรวจ อยู่ตลอดเวลา เช่น ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย พัฒนา แบบสอบถามให้มีความสอดคล้องกับ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพูดคุยสันติภาพ สำหรับการวิจัยครั้งที่ 7 นี้ได้มีการปรับ การออกแบบ การวิจัยให้สามารถตอบโจทย์ปัญหาในเชิงลึก มากขึ้นด้วยการใช้วิถีวิทยาแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) โดยคงรักษาระเบียบวิธีวิจัย เชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นจุดแข็งไว้ และ เพิ่มเติมการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้ามา เพื่อให้ผลการสำรวจความคิดเห็นของ ประชาชนมีทั้งมิติความกว้าง คือครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างที่มีความสามารถเป็นตัวแทนประชากรในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และมีมิติความลึกของข้อมูลเพื่อการสำรวจไปไม่ถึง ภายใต้อกรอบคำถามหลัก คือความคิดเห็น ของประชาชนในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ใช้การเลือกกลุ่ม ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากเป้าหมาย 14 กลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 73 คน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 85 คน

บทความวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนหนึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และ การสนทนากลุ่ม (focus group) ที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสาร เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทุน ทางวัฒนธรรม จากกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าว ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรภาค ประชาสังคม ผู้ประกอบการเศรษฐกิจ/นักธุรกิจรุ่นใหม่ สื่อมวลชน นักสื่อสารรุ่นใหม่ และกลุ่มองค์กรกิจกรรม สร้างสรรค์ และนักสื่อสารรุ่นใหม่

บทความนี้เน้นการนำเสนอผลการศึกษาในรอบมุมมองการส่งเสริมสันติภาพจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ที่ปรับเปลี่ยนจากมิติด้านความมั่นคงและการลดความรุนแรงไปสู่การพิจารณา ปัจจัยอื่นๆ ที่จะสนับสนุนสันติภาพอย่างยั่งยืน คือ “การสื่อสาร” และ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ซึ่งได้รับการหยิบยก ขึ้นมาเป็นสองมิติสำคัญที่มีศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหาและสร้างสันติภาพเชิงบวก (positive peace) ตามที่ผู้ให้ข้อมูลหลายคนในการศึกษาได้เน้นย้ำไว้ เพื่อก้าวข้ามความขัดแย้งและความมั่นคง (beyond conflict and security) ไปสู่การให้ความสำคัญกับ เครื่องมือและแนวทางใหม่ๆ ที่จะเข้ามาเสริม และเติมเต็มช่องว่างกระบวนการสันติภาพที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์การศึกษา

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาบทบาทของการสื่อสารและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในฐานะกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่อาจมีส่วนช่วยส่งเสริมกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในประเด็นดังนี้

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการหรือองค์กรภาคธุรกิจรุ่นใหม่ องค์กรกิจกรรมสร้างสรรค์ และนักสื่อสารรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่มีต่อกระบวนการสันติภาพ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนมุมมองเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจและพลเมืองในกระบวนการสร้างสันติภาพ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของการสื่อสารและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในฐานะปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถเกื้อหนุนกระบวนการสันติภาพ และส่งเสริมการลดความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่
3. เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ในระยะยาว โดยตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นพลเมือง และศักยภาพทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อศึกษามุมมอง ความกังวล และข้อเสนอแนะ ขององค์กรภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการหรือองค์กรภาคธุรกิจรุ่นใหม่ องค์กรกิจกรรมสร้างสรรค์ และนักสื่อสารรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การสื่อสารและการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่

ภายใต้โครงการการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมของโครงการมีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ทั้งสิ้น 14 กลุ่ม จำนวน 73 คน จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการสร้าง สันติภาพ/สันติสุขทั้ง 3 ระดับ (track) คือ ระดับบน ระดับกลาง และระดับฐานราก ครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ทั้งในและนอกจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลาใน 5 อำเภอ คือ อำเภอหาดใหญ่ จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย รวมทั้งผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

สถาบันพระปกเกล้า

สันติภาพ ในชายแดนใต้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ได้วิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพียงบางส่วนโดยคัดเลือกบทสัมภาษณ์จากกลุ่มที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย องค์กรภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้ประกอบการหรือองค์กรภาคธุรกิจรุ่นใหม่ และสื่อมวลชน จำนวน 20 คน

ส่วนการสนทนากลุ่ม (Focus group) นั้น มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกมาแบบเจาะจงจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในประเด็นเกี่ยวกับมิติสันติภาพที่มากกว่าความมั่นคง เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการสื่อสารสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยว รวมทั้งคัดเลือกแบบเจาะจงจากบุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินการเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวที่อยู่ในพื้นที่อีกด้วย รวมผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มจำนวน 12 คน จาก 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ประกอบการหรือองค์กรภาคธุรกิจรุ่นใหม่ องค์กรกิจกรรมสร้างสรรค์ และนักสื่อสารรุ่นใหม่ จำนวน 12 คน

การสนทนากลุ่มเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้ตั้งประเด็นในการนำสนทนา ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบประเด็นในการสนทนา โดยพิจารณาคัดเลือกจากประเด็นสำคัญหรือประเด็นโดดเด่นที่มีการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ประเด็นใหม่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับมิติสันติภาพชายแดนใต้ที่มากกว่าความมั่นคง ประเด็นสันติภาพไม่ใช่เรื่องของทหารเพียงเท่านั้น แต่เป็นความมั่นคงของผู้คนในชีวิตประจำวัน ประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประเด็นการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าทางการท่องเที่ยว ในการดำเนินการสนทนากลุ่มย่อย จึงหยิบยกประเด็นเหล่านี้มาตั้งประเด็นการสนทนากลุ่ม ภายใต้กรอบเนื้อหา “มิติสันติภาพชายแดนใต้ที่มากกว่าความมั่นคง” (Peace beyond national security)

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยยึดหลักการประเมิน ความเสี่ยง หรือผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างและชุมชน หลักการยินยอมและหลักการ ปฏิเสธ หรือยุติ การให้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างอย่างอิสระและสมัครใจ โดยมีการแจ้งให้กลุ่ม ตัวอย่างได้รับทราบถึง วัตถุประสงค์ ของโครงการฯ อย่างครบถ้วนจนอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล เข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการดี แล้วจึงทำการขอ อนุญาตเก็บข้อมูลโดยยึดหลักการ เก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ และวิธีการเก็บรักษาข้อมูล ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรอง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การทำความเข้าใจความขัดแย้งผ่านกรอบคิดสันติภาพเชิงบวก

กระบวนการสันติภาพที่มีความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ ให้กับประชาชน กลุ่มต่างๆ จะช่วยรักษาสถานะสันติภาพให้ยั่งยืน (Turnley, 2009) และการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจได้อย่างตรงไปตรงมา และในสถานการณ์ที่คู่ขัดแย้งมักกล่าวอ้างถึงความต้องการของประชาชนเพื่อหาเหตุผล แห่งความชอบธรรมในการกระทำการใดๆ ของฝ่ายตน ดังนั้น การใช้เครื่องมือแบบสำรวจ ความคิดเห็น หรือที่เรียกว่า Peace Poll หรือ Peace Survey ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยให้ได้มาซึ่งเสียงความต้องการของประชาชน ด้วยกระบวนการที่น่าเชื่อถือได้ ในทางวิชาการจะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ต่อกระบวนการพูดคุย เพื่อหาทางออก จากความขัดแย้งและนำไปสู่การสร้างสันติภาพที่ตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง การใช้เครื่องมือสำรวจความคิดเห็นประชาชนในวงกว้างเช่น Peace Poll/Survey นั้นมีตัวอย่างความสำเร็จ มาแล้ว เช่น ในไอร์แลนด์เหนือ และ มินดาเนา

งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มต่างๆ มีความสำคัญต่อ กระบวนการสันติภาพ โดยเฉพาะในมิติที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งยังมุ่งเป้าไปที่การเปิดพื้นที่ ให้กลุ่มภาคประชาสังคม กลุ่มผู้หญิง กลุ่มคนชายขอบ และกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็นในกระบวนการสร้างสันติภาพมากขึ้น (Turnley, 2009; Praszkie & Bartoli, 2014) รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับ ผู้พิการที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งกันทางอาวุธให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อ กระบวนการสันติภาพด้วย (Portero & Bolaños Enríquez, 2018)

นอร์เบิร์ต โรเปอส์ (2559, อ้างถึงใน บุชบง ชัยเจริญวัฒนะ, 2561) ได้เสนอรูปแบบการ วิเคราะห์ความขัดแย้งเชิงลึก ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบคือการวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับฝ่ายต่างๆ เป็นการวิเคราะห์ว่าใครเกี่ยวข้อง ในความขัดแย้งนั้นๆ บ้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ทั้งในเชิงความขัดแย้งและความร่วมมือ ทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่างๆ มีความสำคัญเพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนมากกว่า

อีกตัวแบบหนึ่งที่ได้รับการนิยมนำมาใช้เป็นแนวทางการสร้างสันติภาพก็คือพีระมิดของ Lederach (1991) ที่แสดงให้เห็นภาวะผู้นำของตัวแสดงระดับต่างๆ พร้อมวิธีการสร้างสันติภาพ และของตัวแสดงเหล่านั้น พีระมิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำในระดับต่างๆ ที่มีผลกระทบ ต่อประชากร ยิ่งเรามุ่งไปที่ผู้นำในระดับล่างเท่าไร ผลกระทบต่อประชาชนก็จะยิ่งมีมากเท่านั้น อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า

สถาบันพระปกเกล้า

ประชาชนในทุกระดับมีความสำคัญในกระบวนการสร้างสันติภาพไม่น้อยไปกว่ากัน กล่าวคือวิธีการสร้างสันติภาพจำเป็นต้องใช้ผู้นำหลายระดับ เพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้นในกระบวนการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนดังกล่าวจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนของผู้ในระดับต่างๆ ตลอดจนตัวแทนในระดับประชาชนทั่วไปเพื่อให้มีเสียงของผู้แทนทั้งฝ่ายรัฐ (Party A) เสียงของฝ่ายที่เห็นต่างจากรัฐ (Party B) และที่สำคัญคือภาคประชาสังคม และประชาชน (Party C) ซึ่งจะเป็นฐานเสียงสำคัญที่สามารถกำหนดทิศทางของการพูดคุยสันติภาพได้มากกว่า

ฆาณินย ช.บุญพันธ์ (2562) ชี้ว่าการสร้างสันติภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของตัวแสดงหลากหลายตามระดับชั้นของ Lederach โดยเฉพาะประชาชนระดับล่างที่มีบทบาทในการสร้าง “สันติภาพเชิงบวก” ไม่ใช่เพียงหยุดความรุนแรง (peacekeeping) แต่รวมถึงการแก้ปัญหาจากรากเหง้า (peacebuilding) เพื่อความเป็นธรรมที่ยั่งยืน

ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยสามารถจัดอยู่ในประเภท “ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและรุนแรง” (*protracted social conflict*) ตามแนวคิดของ Edward Azar (1990) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ

- มีผู้เล่นหลายฝ่าย ทั้งรัฐ กลุ่มติดอาวุธ ภาคประชาสังคม และประชาชน
- มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น ความมั่นคงของรัฐ - การยืนยันอัตลักษณ์ของชุมชนมลายูมุสลิม
- มีการใช้ความรุนแรงและโครงสร้างเชิงสถาบันที่ไม่เป็นธรรม
- การเจรจาเพื่อหาทางออกมักล้มเหลวหรือชะงักงัน

สถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนใต้จึงไม่อาจวิเคราะห์ได้เพียงแค่เหตุการณ์รายวันหรือเชิงอาชญากรรม แต่ต้องมองผ่านโครงสร้างทางสังคม ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ที่ฝังลึกมายาวนาน ในงานศึกษาด้านสันติภาพ (*Peace Studies*) นักทฤษฎีอย่าง Johan Galtung (1996) ได้แยกแยะระหว่าง “สันติภาพเชิงลบ” (*negative peace*) ซึ่งหมายถึงการไม่มีความรุนแรงทางตรง กับ “สันติภาพเชิงบวก” (*positive peace*) ซึ่งเน้นไปที่โครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำ และการส่งเสริมความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

การบรรลุสันติภาพเชิงบวกจึงไม่สามารถทำได้ผ่านแนวทางการปราบปรามหรือการเจรจาทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีกลไกที่สามารถแก้ไขปัญหาดังแต่รากเหง้า ไม่ว่าจะเป็นความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง หรือการกดขี่อัตลักษณ์วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย

2. บทบาทของการสื่อสารทุนทางวัฒนธรรมและการสื่อสารเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่ ความขัดแย้ง

ในมิติของการสื่อสาร (Communication) ถือเป็นกลไกสำคัญในสถานการณ์ความขัดแย้งที่สามารถทำหน้าที่ได้ทั้งในเชิงลบและเชิงบวก หากการสื่อสารถูก บิดเบือน ปิดกั้น หรือขาดความจริงใจย่อมสามารถไหม้กระพือความหวาดระแวงและความเกลียดชังให้รุนแรงขึ้น (Lynch, 2015) โดยเฉพาะในกรณีที่สื่อเน้นรายงานเหตุการณ์การความรุนแรงอย่างเดียวโดยไม่ให้บริบทหรือมุมมองทางเลือก ซึ่งเป็นลักษณะที่ Peace Journalism พยายามตอบโต้ (Lynch, 2015; Arregui et al., 2020) แต่หากใช้การสื่อสาร อย่างสร้างสรรค์และโปร่งใส ก็จะกลายเป็นสะพานเชื่อม ความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกันได้ งานวิจัยพบว่าแม้ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง การมีช่องทางสื่อสารที่เปิดโอกาสให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลสามารถลดความไม่แน่นอนได้ (Eisenkopf, 2018) นอกจากนี้ บทความ *“Peace Journalism Training for Journalists”* ยังแสดงให้เห็นว่าการฝึกนักข่าวในแนวทาง Peace Journalism สามารถเปลี่ยนวิธีการรายงานข่าวให้ลดการเน้นความรุนแรง ปรับไปใส่มุมมองเชิงสันติภาพ และการแก้ไขปัญหาได้มากขึ้น (Lynch & Freear, 2024)

ผลการสำรวจในโครงการ Peace Survey 7 ชี้ให้เห็นว่าขณะนี้ ยังคงมีช่องว่างของการสื่อสาร ทุกฝ่ายในกระบวนการสันติภาพ ไม่ว่าจะเป็นรัฐ กลุ่มผู้เห็นต่าง ภาคประชาสังคม หรือประชาชนทั่วไป การขาดการสื่อสารที่เปิดเผยตรงไปตรงมาและเข้าถึงคนหมู่มากทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง และข่าวลือ ที่บั่นทอนความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม ของประชาชนในกระบวนการที่ผ่านมา การสื่อสารของภาครัฐมักเน้นการรายงานข่าวเหตุความรุนแรง หรือความเคลื่อนไหวด้านความมั่นคง ยิ่งทำให้บรรยากาศตึงเครียดและตอกย้ำ ภาพลักษณ์เชิงลบของพื้นที่ มากกว่าจะสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ ดังนั้นบทบาทของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงมิใช่เป็นเพียงเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ควรถูกออกแบบให้เป็นกระบวนการสำหรับสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง แนวทางการสื่อสารเพื่อสันติภาพควรเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างปลอดภัย ส่งเสริมการรับฟังเสียงของผู้คนในพื้นที่อย่างแท้จริง รวมถึงการสร้างเรื่องเล่า (narratives) ใหม่ ๆ ที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศักยภาพเชิงบวกของจังหวัดชายแดนใต้ การสื่อสารที่เปิดกว้าง โปร่งใสและสร้างสรรค์เช่นนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนต่างๆ เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเดียวกัน และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพูดคุยหาทางออกร่วมกันอย่างสันติ

ในแง่ของบทบาทสำคัญของการสื่อสารในการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) บทบาทในการเชื่อมร้อยปัจเจกบุคคล 2) บทบาทในการกำหนดอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม และ 3) บทบาทในการสร้างพื้นที่

และบริบทของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในวัฒนธรรมนั้นๆ (Culture and Communication, 2025) ขณะที่การสื่อสารเพื่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือการใช้สื่อและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุนธุรกิจสร้างสรรค์ให้เข้าถึงตลาด สร้างแบรนด์ และขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไปพร้อมกัน (Howkins, 2001)

3. บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาเศรษฐกิจในฐานะเครื่องมือในการสร้างสันติภาพ

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางวัฒนธรรม และนวัตกรรม มารวมกับการผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่า ทั้งในอุตสาหกรรม เช่น ศิลปะ ดนตรี ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ ซอฟต์แวร์ การออกแบบ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Chaiboonsri, 2024) การศึกษาโดย Chaiboonsri แสดงให้เห็นว่า 15 อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ได้รับการจัดอยู่ในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย ประกอบด้วยหัตถกรรม ดนตรี ศิลปะการแสดง ภาพยนตร์ การกระจายเสียง สิ่งพิมพ์ ซอฟต์แวร์ โฆษณา การออกแบบ สถาปัตยกรรม แฟชั่น อาหารไทย ยาแผนโบราณ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยทั่วโลกยังชี้ให้เห็นว่าอุตสาหกรรมวัฒนธรรมนั้นสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคได้ เช่น งานศึกษาของ HerreroPrieto (2020) พบว่าการมีอยู่พร้อมกันของสามมิติ คือ ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ และทุนวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่ช่วยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาค นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและสร้างสรรค์ในพื้นที่ชานเมืองหรือต่างจังหวัด ยังแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางสังคม (social capital) กับกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมสามารถสร้างพลังร่วมของคนในสังคมที่นำไปสู่การพัฒนาและสร้างรายได้ในชุมชน (Malisiova & Kostopoulou, 2024)

ในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด การนำทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาเชื่อมโยงกับนวัตกรรมและธุรกิจสร้างสรรค์มีศักยภาพที่จะสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ยิ่งในพื้นที่ซึ่งมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและโอกาสจำกัด การส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ท้องถิ่นอาจเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนมีทางเลือกในการพัฒนาตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพิงภายนอกเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ นโยบายและการสนับสนุนจากรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นทรัพยากรที่ใช้ได้อย่างเต็มที่และยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ความขัดแย้ง เป็นกลยุทธ์สำคัญที่จะนำไปสู่สันติภาพเชิงบวก (positive peace) กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความยากจนและความเหลื่อมล้ำถูกแก้ไข ก็จะลดเงื่อนไขที่ผลักดันให้คนบางส่วนหันไปสนับสนุนหรือเข้าร่วม ความรุนแรง ผู้ประกอบการในจังหวัดชายแดนภาคใต้เองก็เชื่อมั่นว่าเศรษฐกิจคือทางออกหนึ่งไปสู่สันติภาพ ในขณะเดียวกันเศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็ถูกมองว่ามีศักยภาพสูงในการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ความขัดแย้งนี้ ด้วยพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีทุนทางวัฒนธรรมที่รุ่มรวยและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นอาหารท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ การนำทุนเหล่านี้มาใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ สามารถเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและยั่งยืนในระยะยาว

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาความยากจนและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้คนต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำร่วมกัน เมื่อคนในชุมชนที่มีความหลากหลายได้มีโอกาสทำงาน หรือประกอบธุรกิจร่วมกันบนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วม ก็จะเกิดปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมที่ช่วยลดอคติและเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น นอกจากนี้การสนับสนุนกิจการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังก่อให้เกิด “เรื่องเล่า” หรือเนื้อหาในการสื่อสารประเด็นใหม่ๆ เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนใต้ จากดินแดนความขัดแย้งกลายเป็นดินแดนแห่งความคิดสร้างสรรค์และความร่วมมือระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลเชิงบวกต่อทั้งความภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการรับรู้ของคนภายนอกต่อพื้นที่นี้

สำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกเหนือจากกิจกรรมทางวัฒนธรรม งานสร้างสรรค์ต่างๆ ที่ดำเนินการโดยคนในพื้นที่ เช่น กิจกรรมปัตตานีดีโคตร โดยกลุ่มสถาบันที่ชื่อว่า มลายูลิฟวิ่ง การส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยววงแหวนพหุวัฒนธรรมโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีแล้ว สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) หรือ CEA ได้ประกาศจัดตั้ง “ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบแห่งใหม่ (New TCDC)” ที่มีจังหวัดปัตตานีเป็น 1 ใน 10 จังหวัด (เชียงราย นครราชสีมา พิษณุโลก แพร่ ภูเก็ต ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี) ไปเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2567 เพื่อเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการค้นหา รวบรวม และต่อยอดเรื่องราวที่มีศักยภาพในท้องถิ่น ยกย่องสินค้าและบริการผ่าน Service Design ตลอดจนการนำเสนอเนื้อหาเพื่อการเล่าเรื่องให้มีเอกลักษณ์น่าสนใจมากขึ้น โดยกิจกรรมจะครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในด้านการท่องเที่ยว ศิลปะ

และการออกแบบ งานกราฟต์ อาหาร งานเทศกาลสร้างสรรค์ ภาพยนตร์และดนตรี และแฟชั่น (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน), 2567)

4. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและการเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการสร้างสันติภาพ

ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) คือ ทรัพยากรทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศิลปะ ดนตรี ความเชื่อ ประเพณี หรือความรู้ท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ (Bourdieu, 1986; Throsby, 1999) โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถกลายเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจ ความภาคภูมิใจและความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกัน

ในทำนองเดียวกัน อัตลักษณ์ท้องถิ่น (local identity) ซึ่งสะท้อนถึงความรู้สึกของการเป็นเจ้าของพื้นที่ และการผูกพันกับวัฒนธรรมของตนเองมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรู้สึกร่วม (social cohesion) ภายในชุมชน งานวิจัยจำนวนมากในสาขามานุษยวิทยาและสังคมวิทยาได้ชี้ให้เห็นว่า การเคารพและสนับสนุนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งมีผลโดยตรงต่อการลดความหวาดระแวง และการเสริมสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน (Cohen, 2000; Galtung, 1996)

การละเลย หรือกดทับอัตลักษณ์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมสามารถก่อให้เกิดการต่อต้าน ความไม่พอใจและนำไปสู่ความรุนแรงได้ ดังที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วโลก รวมถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยที่กลุ่มประชากรมลายูมุสลิมจำนวนมากรู้สึกว่าอัตลักษณ์ของตนไม่ได้รับการยอมรับหรือถูกทำให้กลืนหายไปในระบบราชการและนโยบายรัฐไทยแบบรวมศูนย์ (Askew, 2007; McCargo, 2008)

ในทางกลับกันการใช้ทุนทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์สามารถช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม และเสริมพลังให้กับชุมชน (empowerment) ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักการของสันติภาพเชิงบวก (positive peace) ของ Galtung (1996) ที่มุ่งเน้นการจัดโครงสร้างที่กดทับและส่งเสริมความเป็นธรรม

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วยองค์กรภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นักธุรกิจรุ่นใหม่ และนักสื่อสาร สามารถสรุปผลการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ความกังวล

ต่อกระบวนการสันติภาพในปัจจุบัน 2) บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการสร้างสันติภาพ 3) ประเด็นท้าทายด้านการสื่อสาร และ 4) ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา ซึ่งผลการศึกษาเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมอง ความต้องการ และข้อเสนอแนะจากคนในพื้นที่เพื่อก้าวข้ามความขัดแย้งไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืน

1. ความกังวลหลักเกี่ยวกับกระบวนการพูดคุยสันติภาพ

ผู้ให้ข้อมูลทั้งในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นที่สะท้อนถึงความกังวลต่อกระบวนการพูดคุยสันติสุขที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ทั้งในประเด็นความล่าช้า ความไม่มีประสิทธิภาพของกระบวนการ และประเด็นเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การสื่อสาร และผลกระทบที่กระบวนการดังกล่าวมีต่อชีวิตความเป็นอยู่และการดำเนินธุรกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็นแรกที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เน้นย้ำคือ การไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญในพื้นที่ ทำให้เห็นว่ากระบวนการสันติภาพเป็นเรื่องที่ไกลตัว พวกเขาไม่ได้ถูกเชิญชวนให้เข้าร่วมกระบวนการอย่างเป็นทางการ หรือหากมีการเชิญก็เป็นไปในลักษณะที่จำกัดและไม่เปิดกว้างเพียงพอ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ากระบวนการนี้เกิดขึ้นเฉพาะในคนกลุ่มเล็กๆ หรือ “คนในวงการ” เท่านั้น ไม่ได้เข้าถึงประชาชนทั่วไปในวงกว้าง

“แนวทางการแก้ปัญหา คือ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม”

(นักธุรกิจรุ่นเก่า 01, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 พฤษภาคม 2566)

“และการมีส่วนร่วมของประชาชนเอง คือ อยากให้ทุกคนมีความรู้สึกร่วม

อันนี้ก็เป็นข้อท้าทายเหมือนกัน”

(ตัวแทนเยาวชน 06, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 มิถุนายน 2566)

“ทำอย่างไรให้คนเข้าใจว่าการเมืองมันเป็นเรื่องของทุกคน และทุกคนมีสิทธิที่จะกำหนด

ชะตาชีวิตของตัวเอง ว่าต้องการแบบไหน การถามว่าคนอยากอยู่แบบไหน อันนี้เป็น พื้นฐานเลย มันต้องมีจินตนาการร่วมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ว่ามันจะเป็นในรูปแบบไหนก็ตาม มันจะต้องอาศัยจินตนาการร่วมกันของคนในสังคม...ทุกคนมีสิทธิที่จะพูดจะอธิบายความคิด ตัวเอง ถ้าทุกคนยึดหลักการนี้ได้ มันก็จะเป็นผลดีต่อการอยู่ด้วยกันในสังคม ตรงนี้ผมคิดว่า เป็นส่วนที่ดี ฉะนั้นถ้าเราจะต้องทำเรื่องอะไร ต้องคิดเรื่องกระบวนการการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ซึ่งต้องมาตั้งแต่ต้นเลย”

(สื่อมวลชน 03, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2566)

“ความท้าทายก็คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่าย ในฐานะผู้มีอำนาจก็ต้องอำนวยความสะดวกให้เขาเต็มที่ ถ้ามีกลุ่มคนที่ไม่ได้แสวงหากำไร ไม่ได้แสวงหาผลประโยชน์มาทำ ก็ต้องอำนวยความสะดวกให้เขาได้ทำอย่างเต็มที่ สำหรับชาวบ้านก็เหมือนกัน เวลาเขาเปิดเวทีปรึกษาหารือ เขาจะแสวงหาออกมาร่วมกับเรา เราต้องให้ความร่วมมือ เราอย่าบอกว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของเรา”
(กลุ่มเปราะบาง 02, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 พฤษภาคม 2566)

นอกจากนี้ การขาดการสื่อสารที่เข้าถึงและสร้างความเข้าใจในวงกว้างทำให้ประชาชนส่วนใหญ่รวมถึงผู้ให้ข้อมูลไม่ได้รับรู้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นในกระบวนการพูดคุยสันติสุข ความรู้สึกที่ประชาชนทั่วไปไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและข้อเสนอแนะของพวกเขาไม่ได้รับการนำไปพิจารณาเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในการสัมภาษณ์ ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างของการสื่อสารและการมีส่วนร่วมในระดับรากหญ้า

“การตื่นตัวของสังคมที่เฝ้ากระบวนการสันติภาพ ความตื่นตัวในเรื่องของ กระบวนการสันติภาพ มันอยู่ในระดับที่ต่ำ คนยังไม่ค่อยตื่นตัว คนส่วนใหญ่ก็ยังยุ่ง กับเรื่องปากท้อง การหาเช้ากินค่ำ... สังคมยังเฉื่อยในเรื่องสันติภาพ”
(ภาคประชาสังคม 03, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 พฤษภาคม 2566)

“คนพื้นที่เองในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ค่อยสนใจ ในเรื่องของประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ตอนนี้เขานึกถึงแค่ปากท้อง” (ผู้นำสตรี 05, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 มิถุนายน 2566)

ประเด็นต่อมาคือ ความไม่มีประสิทธิภาพและขาดความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ให้ข้อมูลมองว่ากระบวนการนี้ดำเนินมานานเกินไปโดยไม่มีผลลัพธ์ที่จับต้องได้ แม้จะมีการเจรจามาหลายปีและการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้ง ปัญหาหลักยังคงอยู่ การขาดความต่อเนื่องและนโยบายที่สอดคล้องกันจากรัฐบาลชุดต่างๆ ซึ่งส่งผลให้กระบวนการขาดความน่าเชื่อถือในสายตาของประชาชน และผู้ให้ข้อมูลระบุว่ากระบวนการนี้ไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในพื้นที่ และไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาพื้นฐานที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่

นอกจากความกังวลเกี่ยวกับตัวกระบวนการสันติภาพแล้ว ผู้ให้ข้อมูลยังเน้นย้ำถึงผลกระทบของความรุนแรงและความไม่มั่นคงต่อชีวิตประจำวันและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบโดยตรง

ต่อประชาชนในพื้นที่ แม้ระดับความรุนแรงจะลดลง แต่ก็ยังคงสร้างความหวาดกลัวและจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้คนในพื้นที่ ความไม่มั่นคงนี้ทำให้พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกมองในเชิงลบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยิ่งซ้ำเติมปัญหาเศรษฐกิจและสังคมให้รุนแรงขึ้น ขณะที่นักลงทุนและนักท่องเที่ยวจากภายนอกไม่กล้าเข้ามาในพื้นที่ ทำให้โอกาสทางเศรษฐกิจถูกจำกัด นอกจากนี้ ผู้ประกอบการที่ต้องพึ่งพารายได้จากนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารหรือธุรกิจที่พัก ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากสถานการณ์นี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความไม่สงบยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่

2. บทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่

ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ประกอบการและเจ้าของธุรกิจรุ่นใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญกับบทบาทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบและส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ มุมมองของพวกเขาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การสร้างรายได้หรือผลกำไรเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับการยกระดับคุณภาพชีวิต การสร้างโอกาส และการลดแรงจูงใจในการใช้ความรุนแรง

ประเด็นแรกที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เน้นย้ำคือ ความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างสันติภาพ ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อมั่นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกุญแจสำคัญในการนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืน พวกเขา มองว่าหากประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีงานทำที่มั่นคง และมีโอกาสทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ จะช่วยลดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกับกลุ่มที่ใช้ความรุนแรง และสร้างความมั่นคงที่แท้จริงจากภายในชุมชน แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการมองเศรษฐกิจในฐานะเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการสร้างสันติภาพ ไม่ใช่เพียงแค่เป้าหมายทางธุรกิจเท่านั้น

ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และกลุ่มที่เป็นคนรุ่นใหม่ สะท้อนถึงความสำคัญของเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนพื้นที่ได้ โดยไม่ต้องใช้เรื่องของความมั่นคงมาเป็นปัจจัยมากนัก

“ไม่ควรนำความมั่นคงมากดทับเศรษฐกิจ แต่ควรนำเศรษฐกิจกดทับความมั่นคง ในด้านเศรษฐกิจ ควรเน้นการสร้างสันติภาพอย่างจริงจัง สามารถทำให้เป็นวาระ แห่งชาติ ทำให้เกิดการลงทุน ทั้งที่มีเขตการค้าเสรี ระเบียงเศรษฐกิจไทย-มาเลย์ ซึ่งอันที่จริง เรามีพื้นที่สีม่วง มี DOI พร้อมหมด แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดการสร้างโอกาสทางอาชีพ

(ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 02, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 มิถุนายน 2566)

“การแก้ปัญหาความไม่สงบคือ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ประกอบการในพื้นที่ ที่จะหาสินค้า
จากในพื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นมากขึ้น เช่น เรื่องการทำให้พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้
เป็นผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์ฮาลาล

(ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 05, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มิถุนายน 2566)

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลทุกคนยังเน้นย้ำถึงผลกระทบของความรุนแรงต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งเป็น
อุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่ที่หมายถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทunes
วัฒนธรรม และนวัตกรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เช่น กรณีของร้านอาหาร หรือธุรกิจท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมที่เสียหายได้จากการที่นักท่องเที่ยวต่างพื้นที่และต่างชาติไม่กล้าเข้ามา ทำให้ต้องพึ่งพารายได้
จากคนในพื้นที่เป็นหลัก ผลกระทบเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความไม่สงบยังคงเป็นปัจจัยที่จำกัดการขยาย
ศักยภาพของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผลกระทบเกิดขึ้นในเชิงลบจากสถานการณ์ความรุนแรง แต่ผู้ให้ข้อมูลยังมองเห็น
ศักยภาพที่ยังไม่ถูกใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พวกเขามองว่าพื้นที่นี้มีศักยภาพและทรัพยากรบุคคล
และธรรมชาติที่เพียงพอที่จะพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ เพียงแต่ขาดโอกาสและไม่สามารถ
ดึงดูดนักลงทุนได้ ศักยภาพเหล่านี้รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ท้องถิ่น และ
ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่แตกต่างและยั่งยืนได้ หากได้รับ
การสนับสนุนและจัดการกับปัญหาความไม่สงบอย่างมีประสิทธิภาพ

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลจึงระบุให้มีการสนับสนุนจากรัฐอย่างชัดเจน โดยการให้ความสำคัญ
กับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ลดผลกระทบจากความไม่สงบ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ประกอบการและ
นักลงทุน

“คนในพื้นที่ ยากจนแล้ว ยากจนอีก ต้องไปเป็นแรงงานในมาเลเซีย หรือไปอยู่ในกรุงเทพฯ กระป๋อง
ภูเก็ต มันไม่ใช่ไง มันควรได้รับการพัฒนาด้านศึกษา ทุกคนควรได้ กลับมาใช้ชีวิต ในพื้นที่ได้แล้ว”

(สื่อมวลชน 02, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 พฤษภาคม 2566)

“ต้องสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้หลุดพ้นจากการเป็นจังหวัดที่ติดอันดับความยากจน
ของประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพคนหนึ่ง ตรงนี้ก็จะเสริมโครงสร้างให้กับพื้นที่ได้อย่างดี”

(ตัวแทนเยาวชน 04, การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 พฤษภาคม 2566)

ในส่วนของผู้มองต่อเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการเชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิต ผู้ให้ข้อมูลได้นำเสนอแนวคิดของการสร้างโอกาสและพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จัก (เช่น อาหารอร่อย อุโมงค์ป่าโกงกาง วัฒนธรรมความเชื่อ) รวมถึงการใช้ธุรกิจเป็นจุดเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจในบริบทของความไม่สงบ

“การแก้ปัญหาความไม่สงบคือ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ประกอบการนอกพื้นที่ ที่จะหาสินค้าจากในพื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นมากขึ้น เช่น เรื่องการทำให้พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เป็นผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์ฮาลาล

(ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 05, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มิถุนายน 2566)

ผลการศึกษาในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความหวังต่อบทบาทของเศรษฐกิจในการสร้างสันติภาพ พวกเขาเห็นว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ และเป็นหนทางที่จะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืน หากได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ ลดผลกระทบจากความรุนแรงลงได้ และใช้ประโยชน์จากศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเต็มที่

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเด็นการสื่อสาร

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญเกี่ยวกับประเด็นการสื่อสารในบริบทของกระบวนการสันติภาพและการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นเชื่อมโยงกับการสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเด็นแรกที่ผู้ให้ข้อมูลหลายคนระบุคือ การสื่อสารที่เข้าถึงประชาชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพูดคุยสันติภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงสำรวจของโครงการวิจัยนี้ที่ระบุว่าผู้ตอบร้อยละ 33.6 (จากจำนวนตัวอย่าง 1312 คน) ระบุว่าไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับกระบวนการพูดคุยสันติสุข/สันติภาพ ขณะที่บางคนกล่าวว่ารับรู้เพียงผิวเผินจากข่าวสาร ซึ่งมักจะเน้นไปที่เหตุการณ์ความรุนแรงหรือความเคลื่อนไหวทางความมั่นคงมากกว่าเนื้อหาของการเจรจา

ประเด็นต่อมาที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงคือ ช่องว่างระหว่างภาคประชาสังคมและภาครัฐกิจที่ทำงานกันคนละส่วน และขาดการเชื่อมโยงกับประชาชนทั่วไป ทำให้การสื่อสารและผลลัพธ์ของการทำงานไม่สามารถเข้าถึงคนส่วนใหญ่ แม้ว่าภาคประชาสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพระปกเกล้า

กับสันติภาพ แต่หากขาดการสื่อสารและสร้างความเข้าใจกับประชาชนในระดับรากหญ้าและภาคธุรกิจ การทำงานเหล่านี้อาจไม่สามารถสร้างผลกระทบในวงกว้างได้อย่างที่ควรจะเป็น ช่องว่างนี้ยังรวมถึง การขาดการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการด้วยกันเอง หรือระหว่างผู้ประกอบการกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการประสานงานและการแก้ไขปัญหาในพื้นที่

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังระบุถึงความไม่ไว้วางใจและข่าวลือที่เป็นผลมาจากการขาดความชัดเจนของ กระบวนการพูดคุยและข้อมูลที่จำกัด ความไม่ไว้วางใจเกิดขึ้นระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้การขาดความเข้าใจจากคนนอกพื้นที่เกี่ยวกับ สถานการณ์จริงในจังหวัดชายแดนใต้ก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างสันติภาพ การสื่อสารที่เน้นเพียงแค่ ภาพลักษณ์เชิงลบของพื้นที่จากสื่อภายนอกยิ่งทำให้คนนอกพื้นที่มองจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยความหวาดกลัวและไม่เข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งทำลายที่ผู้ประกอบการในพื้นที่ต้องเผชิญ จะเห็นได้ว่าการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพเป็นข้อท้าทายสำคัญ ในการสร้างความเข้าใจในเรื่องกระบวนการสันติภาพให้เกิดขึ้นใน พื้นที่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลายคนมองว่าเป็น ข้อท้าทายสำคัญ โดยเฉพาะการสื่อสารให้ประชาชนได้เข้าใจว่า กระบวนการสันติภาพที่ทำอยู่นั้นเป็นอย่างไร และให้คนทั้งประเทศได้รับรู้และได้เข้าใจปัญหาในพื้นที่ สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้จริงๆ

“การสร้าง ความเข้าใจเริ่มดีขึ้นเรื่อยๆ และต้องช่วยกัน ต้องสื่อสารให้คนเข้าใจมากขึ้น”

(สื่อมวลชน 03, การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 มิถุนายน 2566)

“ถามว่าตัวแทนของประชาชนทั่วประเทศเนี่ยจะรับรู้ต่อกระบวนการนี้อย่างไรและจะสื่อสาร กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างไร อันนี้เรากังวลแต่ว่ามันก็เป็นโอกาส คืออย่างน้อยเนี่ย เพราะเขาเรื่องไปสู่สภามันก็มีการพูดคุยในสภาการพูดคุยในสภามันก็คือเป็นการทำความเข้าใจ

ซึ่งมันก็จะถูกสื่อสารต่อ มันก็เป็นทั้งโอกาสที่เราอยู่ในสามจังหวัดเราต้องสู้”

(สื่อมวลชน 05, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 พฤษภาคม 2566)

“คิดว่าเป็นเรื่องของการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ให้เข้าใจเรื่องราว แล้วก็บริบทในการทำหน้าที่ของรัฐเอง พิจารณาว่ารัฐต้องใช้สื่อหรือว่าต้องประชาสัมพันธ์ ให้มากกว่านี้ รัฐต้องกระทำและตอบสนองให้มากกว่าที่เป็นอยู่”

(ผู้นำสตรี 04, การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 พฤษภาคม 2566)

“ความท้าทายที่จะทำให้มันเป็นความเชื่อมั่น ในเรื่องของการพูดคุยก็ต้องมีความจริงจังต่อเนื่อง
ต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการสื่อสาร กระบวนการที่ทำให้เกิดการอัปเดตข้อมูล
ทำให้เกิดการรับรู้”

(สื่อมวลชน 04, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 มิถุนายน 2566)

จากความกังวลและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอให้มีกระบวนการสื่อสารที่เปิดเผย
และจริงใจ เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญดังนี้

- **เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม** ผู้ให้ข้อมูลเสนอให้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่ม
ทุกอาชีพ ทุกวัย ได้แสดงความคิดเห็นอย่างปลอดภัยและเปิดเผย ไม่ใช่แค่กลุ่มเล็กๆ หรือคนในวงการ
เท่านั้นที่พูดคุยกัน การสร้างเวทีสาธารณะที่เปิดกว้างและรับฟังเสียงของประชาชนอย่างแท้จริง
เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความรู้สึกของการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพ
- **สื่อสารในรูปแบบที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย** มีการเสนอให้ใช้แพลตฟอร์มที่หลากหลาย รวมถึง
ระบบออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และควรมีการสื่อสารที่ไม่มีธงนำหรือสัญลักษณ์
ที่ทำให้เกิดอคติ แต่ให้พูดถึงการพัฒนาเมืองโดยรวม การใช้สื่อที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย
จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพและการพัฒนาพื้นที่สามารถกระจายไปสู่ประชาชน
ในวงกว้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- **นำเสนอเรื่องราวดีๆ สู่นานาชาติ** ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าคนในพื้นที่ควรเล่าเรื่องราวดีๆ เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของจังหวัดชายแดนใต้ให้คนนอกพื้นที่ได้รับรู้ เพื่อเปลี่ยนทัศนคติและ
ความเข้าใจที่ผิดพลาด การสื่อสารเชิงบวกที่เน้นศักยภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ
พื้นที่สามารถช่วยสร้างภาพลักษณ์ใหม่และลดความหวาดระแวงจากคนภายนอกได้
- **คณะทำงานต้องมีความจริงใจ** ความจริงใจของคณะทำงานและผู้นำในการเจรจาเป็นสิ่งสำคัญ
ที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

4. ข้อเสนอการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการแก้ปัญหาความรุนแรงและ การสร้างสันติภาพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงมุมมองที่น่าสนใจ
เกี่ยวกับบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในการเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหา

สถาบันพระปกเกล้า

ความรุนแรงและการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับการสร้างความเข้าใจ ลดความหวาดระแวง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน

ประเด็นแรกคือ การสร้างความเข้าใจและลดความหวาดระแวง ผู้ให้ข้อมูลหลายคนเชื่อว่าการนำเสนอ และสื่อสารเรื่องราวดีๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่สู่ภายนอก จะช่วยให้คนนอกพื้นที่เข้าใจ สถานการณ์จริง ลดทัศนคติเชิงลบและความเข้าใจผิดที่มีอยู่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการลดความหวาดระแวง ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ การสื่อสารที่เน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่มีอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถทำลายกำแพงความไม่เข้าใจและสร้างสะพานเชื่อมโยงระหว่างผู้คนต่างภูมิภาคได้ การใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการเล่าเรื่องราวเชิงบวกเกี่ยวกับพื้นที่จึงเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ที่ถูกครอบงำด้วยความรุนแรงและความไม่สงบ

ประเด็นต่อมาคือ การใช้ธุรกิจเป็นจุดเชื่อมสัมพันธ์ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าธุรกิจที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น ร้านอาหารท้องถิ่น ธุรกิจท่องเที่ยว หรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมต่างๆ สามารถเป็นจุดเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเชื้อชาติในพื้นที่ได้ การมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ หรือการทำงานร่วมกันในโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ช่วยสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจ และความเคารพซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มคนต่างๆ การใช้ธุรกิจที่อิงกับทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระดับชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่าประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าของพื้นที่ เป็นทุนวัฒนธรรมที่สำคัญที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวและต่อยอดเศรษฐกิจชุมชนได้ ผู้นำวิสาหกิจชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัด ปัตตานีให้ข้อมูลว่า การเห็นจุดเด่นในชุมชนทำให้เกิดการต่อยอดหลายอย่าง ทั้งการท่องเที่ยว ศิลปะ อาหาร ทำให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้น

“เราจึงมองว่าทุนประวัติศาสตร์สร้างรายได้ ตอนแรกๆ ขายแต่ของที่ระลึก แต่ได้ต่อยอดมาเป็นการทำการท่องเที่ยวแบบครบวงจร ทั้งอาหารชาววัง กิจกรรมการท่องเที่ยว ท่องป่าชายเลน การทำสีย้อมผ้าจากธรรมชาติ เช่น ต้นตะเคียน โกงกาง มะพร้าว เพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทำให้ชุมชนมีรายได้ คนว่างงานก็มีรายได้มากขึ้น พอมีกิจกรรมแบบครบวงจรทำให้คนมาเลเซียก็เข้ามาเที่ยวมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจอื่นๆ เริ่มเติบโต เช่น ธุรกิจโฮมสเตย์”
(ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม คนที่ 5, การสนทนากลุ่ม, 19 สิงหาคม 2566)

นอกจากนี้ การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นยังเชื่อมโยงกับการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลเล็งเห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ หรืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและหัตถกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจในแนวทางนี้สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ได้ เมื่อประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีโอกาสทางเศรษฐกิจมากขึ้น จะช่วยลดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกับกลุ่มที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสันติภาพเชิงบวก

ผู้ให้ข้อมูลได้ยกตัวอย่างของการส่งเสริมการแต่งกายชุดมลายูท้องถิ่นในพื้นที่ โดยมีคำถามว่าทำอะไรในพื้นที่รู้จัก และสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่รุนแรง และทำให้เกิดการสร้างรายได้ ในพื้นที่ด้วย อีกทั้งยังทำให้เกิดกิจกรรมระหว่างประเทศ ในแถบอาเซียน อย่างมาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่อาจมากขึ้น ไม่ใช่แค่ชุดแต่เป็นเรื่องของภาษาด้วย

“เราเห็นว่าชุดมลายู คนต้องซื้ออยู่แล้ว ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนร้อยละล้าน จากเดิมที่คนพื้นที่คนในพื้นที่เข้าไปซื้อชุดมลายูที่ฝั่งมาเลย์ พอสองสามปีให้หลัง สิ่งที่ทำก็เป็นกระแสขึ้น

เกิดการสร้างรายได้ให้คนในชุมชน”

(ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม คนที่ 4, การสนทนากลุ่ม, 19 สิงหาคม 2566)

การให้ความสำคัญและส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นยังนำไปสู่การเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ โดยการที่คนในพื้นที่โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่รู้สึกภาคภูมิใจในรากฐานวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของตนเองสามารถช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกหรือไม่ได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง การส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือการสนับสนุนการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนและสร้างความรู้สึของการเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ การเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับสันติภาพ

พวกเขาเชื่อว่าเสียงในพื้นที่ดังมากกว่าเสียงของความรุนแรง พวกเขาทำงานเชื่อมโยงกับ การสื่อสารที่เข้ามาถ่วงดุลเสียงของความรุนแรง การทำงานสร้างสรรค์ในพื้นที่เริ่มจากการทำงานแบบเครือข่ายทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยพยายามส่งเสียงของจิตวิญญาณคนยุคเก่า ที่เราเอามาเล่าใหม่ เช่น ผ่านนิทรรศการ กิจกรรมทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือสื่อภาพยนตร์

สถาบันพระปกเกล้า

ผู้ให้ข้อมูลยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุม การใช้ทุนทางวัฒนธรรมควรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกกลุ่มในพื้นที่ โดยไม่สร้างความเหลื่อมล้ำหรือความขัดแย้งใหม่ การพัฒนาควรคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียม การพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมที่อิงกับทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่สันติภาพที่แท้จริงและดำรงอยู่ได้ในระยะยาว

ผลการศึกษาในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูล เห็นถึงศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นในการเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังสำหรับการแก้ไขปัญหาความรุนแรงและสร้างสันติภาพ พวกเขามองว่าการใช้ทุนทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการนำเสนอเรื่องราวเชิงบวกเกี่ยวกับพื้นที่ที่สามารถสร้างความเข้าใจ ลดความหวาดระแวง สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างที่สำคัญระหว่างกระบวนการสันติภาพที่ขับเคลื่อนโดยรัฐกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นรู้สึกว่าการบวนการสันติภาพเป็นเรื่องไกลตัว ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการสื่อสารจากภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ ในทางกลับกันพวกเขามองเห็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ ทุนทางวัฒนธรรมในการเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพเชิงบวก การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังรากจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น ไม่เพียงแต่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและลดเงื่อนไขที่นำไปสู่ความรุนแรง แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และสื่อสารเรื่องราวเชิงบวกของพื้นที่สู่ภายนอก ดังนั้น ข้อค้นพบจึงชี้ว่าแนวทางสันติภาพที่ยั่งยืนจำเป็นต้องก้าวข้ามมิติความมั่นคงมาสู่การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการใช้ศักยภาพทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญ

วิเคราะห์และอภิปรายผล

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ทำให้เห็นถึงช่องว่างที่สำคัญระหว่างกระบวนการสันติภาพหรือกระบวนการพูดคุยสันติสุขที่ขับเคลื่อนโดยรัฐในระดับบน กับความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคม ผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ผู้ประกอบการหรือองค์กรภาคธุรกิจรุ่นใหม่ องค์กรกิจกรรมสร้างสรรค์ และสื่อมวลชนหรือนักสื่อสารรุ่นใหม่ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่นต้องการที่จะก้าวข้ามกรอบความมั่นคง (beyond conflict and security) และมุ่งไปสู่การสร้าง “สันติภาพเชิงบวก” (positive peace) ตามแนวคิดของ Johan Galtung (1996) ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงการยุติความรุนแรงทางตรง แต่คือ การสร้างสังคมที่ยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสามารถอธิบายในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. การขาดการมีส่วนร่วมและช่องว่างในการสื่อสารเป็นอุปสรรคสำคัญของกระบวนการสันติภาพ

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนและผู้ประกอบการส่วนใหญ่รู้สึกว่าการบวนการพูดคุยสันติภาพเป็นเรื่องไกลตัวและจำกัดอยู่ในวงเล็กๆ สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของกระบวนการที่เน้นตัวแสดงในระดับบนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพีระมิดของ Lederach (1991) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของตัวแสดงในทุกๆ ระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับกลางและระดับฐานราก (Party C) ซึ่งเป็นภาคประชาสังคมและประชาชนทั่วไป ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน ความรู้สึกแปลกแยกนี้ตอกย้ำว่า แม้จะมีความพยายามในใช้กระบวนการเจรจา แต่หากขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากประชาชนซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ย่อมยากที่จะนำไปสู่สันติภาพที่ได้รับการยอมรับและยั่งยืน ดังที่ Turnley (2009) และ Praszkie & Bartoli (2014) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการสันติภาพ

นอกจากนี้ ประเด็นการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มอย่างครอบคลุม และขาดความชัดเจน ยังก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจและข่าวลือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ซ้ำเติมสถานการณ์ “ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและรุนแรง” (protracted social conflict) ตามแนวคิดของ Edward Azar (1990) การที่ภาครัฐและสื่อกระแสหลักมักนำเสนอภาพความรุนแรง ยังเป็นการตอกย้ำภาพลักษณ์เชิงลบของพื้นที่ และขัดแย้งกับหลักการของวารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace Journalism) ที่มุ่งเน้นการนำเสนอทางออกและบริบทของความขัดแย้ง มากกว่าการโหมกระพือความรุนแรง ข้อเรียกร้องของผู้ให้ข้อมูลที่ต้องการให้มีการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับแง่มุมที่เป็นเชิงบวกและเรื่องราวสวยงามทางวัฒนธรรมในพื้นที่ และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างสะพานเชื่อมความเข้าใจ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

2. การหนุนเสริมให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เครื่องมือเชิงปฏิบัติการสู่การสร้างสันติภาพเชิงบวก

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการคือ มุมมองของผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่เชื่อว่าเศรษฐกิจสามารถอยู่เหนือความมั่นคงได้ มุมมองนี้เป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองปัญหาผ่านเลนส์ความมั่นคงมาสู่การมองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีคือรากฐานของสันติภาพที่แท้จริง แนวคิดนี้สอดคล้องโดยตรงกับการสร้างสันติภาพเชิงบวก ที่มุ่งแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเป็นหนึ่งในรากเหง้าของความขัดแย้ง การที่ผู้ประกอบการเน้นย้ำถึงศักยภาพของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างรุ่มรวยมาต่อยอดถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Chaiboonsri (2024) และ Herrero-Prieto (2020) ที่ชี้ว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคได้ การพัฒนาธุรกิจร้านอาหาร การท่องเที่ยวชุมชน หรือผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ท้องถิ่น ไม่เพียงแต่สร้างรายได้และโอกาสทางอาชีพ ซึ่งช่วยลดเงื่อนไขที่อาจผลักดันให้คนหันไปใช้ความรุนแรง แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม ก่อให้เกิดทุนทางสังคม (social capital) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างผู้คน ดังที่ Malisiova & Kostopoulou (2024) ได้ค้นพบ

3. การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อเสริมพลังและเยียวยา

ผลการศึกษาที่ชี้ว่าการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น สามารถสร้างความภาคภูมิใจและเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพได้นั้น เป็นการยืนยันแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ของ Bourdieu (1986) และ Throsby (1999) ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงสิ่งสวยงาม แต่เป็นทรัพยากรที่สร้างมูลค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้ การส่งเสริมการแต่งกายชุดมลายู หรือการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาสร้างสรรคกิจกรรมท่องเที่ยว คือตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น (local identity)

Askew (2007) และ McCargo (2008) ชี้ว่าความรู้สึกของการถูกกดทับทางอัตลักษณ์อาจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความขัดแย้ง ดังนั้น การฟื้นฟูและเชิดชูอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จึงไม่ใช่แค่การสร้างรายได้ แต่ยังเป็นการ “เสริมพลัง” (empowerment) ให้กับชุมชน และเป็นการเยียวยาความรู้สึกแปลกแยกที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนจากระดับฐานราก ผลการศึกษานี้ได้ให้ข้อยืนยันเชิงประจักษ์ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านจากกระบวนทัศน์ที่เน้นความมั่นคงและการเจรจาในระดับบนแต่เพียงอย่างเดียว ไปสู่แนวทางแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการใช้ศักยภาพทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสันติภาพเชิงบวกที่ประชาชนสามารถสัมผัสได้จริงในชีวิตประจำวัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในอนาคต ดังนี้

1. **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** เพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติที่สามารถส่งเสริมกระบวนการสันติภาพได้อย่างยั่งยืน ควรมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และแนวทางการดำเนินงานของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- **เปลี่ยนกระบวนทัศน์จากความมั่นคงเป็นตัวนำสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม** ภาครัฐควรปรับยุทธศาสตร์หลักในการแก้ไขปัญหา โดยลดการให้น้ำหนักกับมิติความมั่นคงและการทหารเพียงอย่างเดียว แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม เป็นวาระหลัก อีกทั้ง ควรส่งเสริมให้เศรษฐกิจท้องถิ่นเติบโตอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมและสร้างสถานะที่เอื้อต่อสันติภาพจากฐานราก
- **สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง** กระบวนการสันติภาพต้องถูกออกแบบใหม่ให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม โดยเฉพาะภาคธุรกิจ คนรุ่นใหม่ และกลุ่มคนทั่วไป สามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม ควรมีเวทีสาธารณะที่เปิดกว้างและปลอดภัยในระดับท้องถิ่น เพื่อรับฟังความคิดเห็นและนำข้อเสนอแนะไปประกอบการเจรจาอย่างจริงจัง
- **ปฏิรูปยุทธศาสตร์การสื่อสารเพื่อสันติภาพสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมการปฏิบัติตามแนววารสารศาสตร์เพื่อสันติภาพสำหรับสื่อและผู้ประกอบการด้านการสื่อสาร** พร้อมทั้งส่งเสริมการสร้างเรื่องเล่าเชิงบวก (Positive Narratives) เกี่ยวกับศักยภาพทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของพื้นที่ เพื่อลดอคติและสร้างความเข้าใจจากคนภายนอก
- **ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ** ภาครัฐควรมีนโยบายและงบประมาณสนับสนุนผู้ประกอบการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่อย่างจริงจัง ควรส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น อาหาร ประวัติศาสตร์ และศิลปหัตถกรรม มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีมูลค่าสูง รวมถึงสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซียและอินโดนีเซีย เพื่อขยายตลาดและสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมในระดับภูมิภาค

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และทำความเข้าใจมิติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นต่อไปนี้

- การศึกษาผลกระทบระยะยาวของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อสันติภาพ เพื่อติดตามและประเมินผลกระทบของโครงการหรือธุรกิจเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีต่อการลดความขัดแย้ง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชุมชน
- การวิจัยเปรียบเทียบกับพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของการสื่อสารและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการสร้างสันติภาพ ระหว่างพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยกับพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ ที่มีบริบททางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น มินดาเนาในฟิลิปปินส์ หรืออาจะเหินในอินโดนีเซีย เพื่อเรียนรู้บทเรียนและแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด
- การศึกษาวิจัยบทบาทของสื่อดิจิทัลและคนรุ่นใหม่ ควรมีการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาบทบาทของแพลตฟอร์มสื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียในการเป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อสันติภาพ รวมถึงสำรวจมุมมองและบทบาทของคนรุ่นใหม่ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์และเศรษฐกิจดิจิทัลในพื้นที่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ฆาณีย์ ช. บุญพันธ์. (2562). การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนในชายแดนใต้. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 17(1), 100 – 117.
- ชลิตา บัณฑุวงศ์. (2560). เศรษฐกิจและการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: การสำรวจเชิงวิพากษ์. ใน อนุสรณ์ อุณโณ (บรรณาธิการ), *หนึ่งทศวรรษมนุษยวิทยาและสังคมวิทยากับการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้* (น. 29-68). ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย.
- ฐปนีย์ เอียดศรีไชย. (2561, 1 มีนาคม). เวทีพูดคุยสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับขบวนการบีอาร์เอ็น: ข้อเสนอจากเวทีประชาชนสู่กระบวนการอย่างมีส่วนร่วม. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. <https://deepsouthwatch.org/th/node/11734>
- ฐิตินบ โกมลนิมิ. (2566, 23 กุมภาพันธ์). การพูดคุยสันติภาพชายแดนใต้ขึ้นประธา: จะไปต่อได้อย่างไร?. ไทยพีบีเอส. <https://theactive.thaibps.or.th/read/peace-talk-dialogue>
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2561). *การจัดการความขัดแย้ง: ความรู้เบื้องต้นและกรณีศึกษา*. พี.ซี. พรินติ้ง.
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2568, 21 พฤศจิกายน). *ภาพแผนภูมิแสดงสถิติความรุนแรงรายปี (หน้าแรก)*. <https://deepsouthwatch.org/th>
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). (2567, 30 กรกฎาคม). *TCDC เตรียมพร้อมเปิดบริการใหม่ ‘Creative Lab’ พื้นที่ปฏิบัติการต่อยอด Empowering Local Stories ของประเทศ*. <https://www.cea.or.th/th/news-updates/tcdc-creative-lab>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม. (2568). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2567*. https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/09/Final-Report-2024_as-of-20250912.pdf

ภาษาอังกฤษ

- Arregui, C., Thomas, R., & Kilby, A. (2020). Peace Journalism in Theory and Practice: Kenyan and Foreign Correspondent Perspectives. *Journalism Practice*, 16(7), 1383–1402. <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1856707>
- Askew, M. (2007). Confronting the South: Thailand’s Southern Insurgency, Postcoloniality, and the Limits of Political Transition. *Critical Asian Studies*, 39(4), 595–627.

- Bourdieu, P. (1986). The forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood. <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/Bourdieu1986.pdf>
- Chaiboonsri, C. (2024). The Potential Analytical Impact of Significant Sectoral Creative Economy on Thailand's Economy: A Case Study of the IRS-CGE Model vs. the CRS-CGE Model for Both the National and Provincial Economies. *Economies*, 12(2), 44. <https://doi.org/10.3390/economies12020044>
- Cohen, A. P. (2000). *The Symbolic Construction of Community*. Routledge.
- Culture and Communication*. (2025, December 1). Encyclopedia.com. <https://www.encyclopedia.com/media/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/culture-and-communication>
- Edward E. Azar. (1990). *The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases*. Dartmouth Publishing.
- Eisenkopf, Gerald. (2018). The Long-run Effects of Communication as a Conflict Resolution Mechanism. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 154, 121–136. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2018.08.002>
- Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means*. SAGE Publications. <https://www.perlego.com/book/861961/peace-by-peaceful-means-peace-and-conflict-development-and-civilization-pdf>
- Herrero-Prieto, L. C. (2020). Cultural Heritage, Creativity and Economic Development: by Silvia Cerisola, Edward Elgar, Cheltenham. *Regional Studies*, 54(9), 1320–1321. <https://doi.org/10.1080/00343404.2020.1770475>
- Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. Penguin.
- Irwin, Colin. (1999). The People's Peace Process: Northern Ireland and the Role of Public Opinion Polls in Political Negotiations. *Security Dialogue*, 30(3), 305–317.
- Lederach, J.P. (1991). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. United States Institute of Peace Press.
- Lynch, J. (2015). *Peace Journalism*. Routledge.

- Lynch, J., & Freear, M. (2024). Peace Journalism Training for Journalists as a Contribution to PVE in the New Afghanistan. *Journalism and Media*, 5(1), 397-411. <https://doi.org/10.3390/journalmedia5010026>
- Malisiova, S., & Kostopoulou, S. (2024). Synergies of Cultural–Creative Industries and Development in Peripheral Areas: Networking, Social Capital, and Place. *Heritage*, 7(8), 4500-4519. <https://doi.org/10.3390/heritage7080212>
- McCargo, D. (2008). *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. Cornell University Press.
- Praszkier, R., & Bartoli, A. (2014). The Role of Society in the Peace Process of the Basque Country. *International Journal of Peace Studies*, 19(2), 69–93.
- Portero, I.B., & Bolaños Enríquez, T.G. (2018). Are Persons with Disabilities Included in the Colombian Peace Process?. *Disability & Society*, 33(4), 487-491.
- Throsby, D. (1999). Cultural Capital. *Journal of cultural economics*, 23(1), 3-12.
- Turnley, D. (2009). *Public Participation in Peacemaking: Policy Brief 2009*. Conciliation Resources. https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/Public_participation_in_peacemaking_Accord_Policy_Brief_Issue_13.pdf